

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA SAMORADYKALIZACJĘ A „CYFROWE” SPOŁECZNOŚCI

Zrozumienie charakteru uczestnictwa w mediach społecznościowych na przykładzie serwisu Twitter w odniesieniu do (samo)radyzacji pomaga decydentom w opracowywaniu strategii i działań zapobiegawczych. W latach 2010-2019 w siedmiu krajach europejskich naukowcy DARE zbadali obecny na Twitterze dyskurs „prawicowych ekstremistów” i „islamskich ekstremistów”. W badaniu udokumentowano, że pomimo znacznego zróżnicowania obserwowanych kont twitterowych i ograniczonych dowodów na jawne nawoływanie do działań ekstremistycznych, ekstremizm internetowy faktycznie istnieje. W wyniku braku wyraźnych wezwań do działań przemocowych wiele wypowiedzi online umyka organom ścigania lub standardom cenzorskim (w zakresie usuwania treści nacechowanych nienawiścią) mediów społecznościowych. W przypadku tego typu kont wyzwaniem jest zachowanie równowagi między wolnością słowa a usuwaniem treści ekstremistycznych.

USTALENIA DARE

- **Analizowane konta na Twitterze zdecydowanie częściej mają charakter konfrontacyjny („przeciw”) niż aprobujący („za”). To uogólnione negatywne nastawienie jest bardziej widoczne w przypadku kont ekstremistów prawicowych niż w przypadku kont ekstremistów islamskich.**

Ekstremizm prawicowy

Negatywne nastawienie dotyczy nie tylko imigracji czy islamu, ale szerokiego zakresu istotnych kwestii w polityce narodowej i europejskiej (np. kosztów utrzymania, zmian klimatu).

Ekstremizm islamski

Użytkownicy kont w sposób negatywny komentują kwestie polityczne na Zachodzie oraz zaangażowanie państw zachodnich na Bliskim Wschodzie, natomiast wypowiadają się pozytywnie na tematy religijne i te dotyczące społeczności muzułmańskiej.

- **W twitterowym dyskursie silny akcent położony jest na przedstawianiu tożsamości zbiorowej jako zagrożonej, a naruszenia i niesprawiedliwości opisywane są jako strukturalne, a nie przypadkowe.**

Ekstremizm prawicowy

Dostrzegane zagrożenia dotyczą imigracji, „islamizacji” oraz stopniowej dewaluacji i zaniku kultury czy tożsamości narodowej. Przejawia się to w obsesji na punkcie przestępstw popełnianych przez imigrantów i ataków terrorystycznych dżihadystów.

Ekstremizm islamski

Dyskurs toczy się wokół dyskryminacji i niesprawiedliwości wobec muzułmanów w krajach europejskich i na całym świecie.

- **Państwo, system szkolnictwa i media postrzegane są jako jeden podmiot, który przyczynia się do powstawania zagrożeń lub im nie przeciwdziała.**

Ekstremizm prawicowy

Niepowodzenia w przeciwdziałaniu zagrożeniom są przypisywane rozmyciu krajowej władzy politycznej, członkostwu w UE oraz poprawności politycznej w mediach i szkolnictwie ślepo promującym równość bez względu na różnice. Prezentuje się je jako owoce wspólnego wysiłku lewicowych polityków, mediów głównego nurtu i systemu edukacji, aby ukryć prawdziwą skalę zagrożenia, jakie stanowią imigracja i islam.

Ekstremizm islamski

Obecność podwójnych standardów jest postrzegana jako przejaw surowszego oceniania i wykluczania muzułmanów, pomimo twierdzeń, że korzystają oni z równych praw.

- **Narodowa historia, kultura lub religia są uważane za podstawę nowego porządku społecznego.**

Ekstremizm prawicowy

Prawicowy dyskurs ekstremistyczny odwołuje się do historycznych bohaterów narodowych i obrazów chwalebnej narodowej lub europejskiej przeszłości, podkreślając rzekomo istniejącą wtedy (w niektórych przypadkach rasową) „czystość”, która aktualnie jest zagrożona przez imigrację i „islamizację”.

Ekstremizm islamski

Islamski dyskurs ekstremistyczny odwołuje się do pism religijnych (przede wszystkim do Koranu), które mają służyć jako wskazówki do życia w „czystości” w chaotycznym, zdeprawowanym i niesprawiedliwym świecie.

- **Przedstawiciele grupy postrzeganej jako aktualna klasa rządząca, zwłaszcza przywódcy polityczni, sędziowie i przedstawiciele mediów są wyśmiewani i wyszydzani. Tworzone są karykatury z ich wizerunkiem i stosowana jest wobec nich mowa nienawiści.**

Ekstremizm prawicowy

Wyśmiewa się przywódców politycznych, sędziów i przedstawicieli mediów, lecz także imigrantów i muzułmanów.

Ekstremizm islamski

Narracja najczęściej odnosi się do polityków i sędziów, którym przypisuje się zasadniczą rolę w stosowaniu podwójnych standardów.

- **W okresie objętym badaniem aktywność prawicowych ekstremistów na Twitterze wzrosła, natomiast aktywność islamskich ekstremistów była rozproszona. Struktura sieci i rola osób kształtujących opinie (influencerów) także znacząco się różni.**

Ekstremizm prawicowy

Aktywność na Twitterze wzrosła w okresie objętym badaniem. Badania wykazały, że sieci ściśle powiązanych ze sobą użytkowników często dzieliły się informacjami i wzajemnie „lajkowały” bądź „retweetowały” swoje wpisy. Znaczący wpływ na debaty w mediach społecznościowych miała również niewielka liczba bardzo popularnych liderów politycznych – przede wszystkim Trump, ale także Bolsonaro, Salvini i Farage.

Ekstremizm islamski

Na przestrzeni ostatniej dekady aktywność na Twitterze była rozproszona i nie miała tendencji wzrostowej. Badanie wykazało ograniczoną wymianę informacji, „polubień” czy „retweetowań”. W badaniu nie zidentyfikowano szczególnie często wspominanych lub „retweetowanych” influencerów.

REKOMENDACJE DLA DECYDENTÓW I POLITYKÓW

Wyzwanie polegające na pogodzeniu inkluzywności z usuwaniem ekstremistycznych treści na Twitterze

Próba rozszerzenia kryteriów usuwania treści może być postrzegana jako kolejne działanie „elity” w kierunku uciszenia głosów sprzeciwu i ukrycia prawdy o zagrożeniach i niesprawiedliwości popełnianych wobec społeczności, z którą identyfikują się tweetujący. Może to raczej podsycać wściekłość niż łagodzić ekstremizm. Jednocześnie, chociaż oczywiste jest, że zdecydowana większość osób narażonych na kontakt z ideami ekstremistycznymi lub nawet aktywnie w nie zaangażowanych nie podejmuje nielegalnych działań, to rozpowszechniane przez nie skrajne treści mogą wpływać na osoby z grup ryzyka, skłaniając je do planowania i popełniania aktów brutalnego ekstremizmu. Już sam ten fakt powinien stanowić przesłankę do większej ostrożności w dopuszczaniu ekstremistycznych idei w serwisach internetowych.

Jakie środki przyczyniają się do zapewnienia otwartego uczestnictwa w życiu politycznym, przy jednoczesnym wykluczeniu ekstremizmu?

1. Poprawa diagnostyki ekstremizmu internetowego

- Aby móc rozpoznawać elementy dyskursu ekstremistycznego w Internecie konieczne jest opracowanie powszechnie uzgodnionej systematyki opisującej wspólne cechy ekstremizmu internetowego i uwzględniającej jego odmiany.
- Kluczowym aspektem jest **rozumienie osób odpowiedzialnych za jego rozpowszechnianie**. Istnieje dość zróżnicowany obraz motywów uczestnictwa w mediach społecznościowych oraz stopnia, w jakim świat online wpływa na zachowanie w świecie offline, gdzie ekstremizm może mieć najbardziej dramatyczne skutki.
- Natomiast do przyjęcia ukierunkowanego podejścia w zwalczaniu ekstremizmu niezbędna jest **identyfikacja cech osób zagrożonych radykalizacją w wyniku zaangażowania w Internecie**. Główne założenia polityki muszą wykraczać poza samą kontrolę treści online. Jej możliwą skuteczność należy rozważyć w kontekście procesów radykalizacji zachodzących w świecie offline oraz ryzyka wystąpienia ostrego sprzeciwu wobec masowego usuwania treści internetowych lub zakazywania dostępu do nich poszczególnym użytkownikom.

2. Promowanie dialogu zamiast stosowania kontrnarracji lub usuwania treści

- Komunikacja w mediach społecznościowych jest albo dozwolona, albo usuwana, jeśli zostanie uznana za niewłaściwą (ekstremistyczną), a poszczególnym użytkownikom zabrania się posiadania kont i zamieszczania postów. Większa przejrzystość w decyzjach prowadzących do usuwania treści lub banowania użytkowników może lepiej rozwiązać problem osób nagminnie naruszających prawo. Można to osiągnąć poprzez bezpośrednie udostępnianie przez serwisy mediów społecznościowych poszczególnym użytkownikom kont ich wyników analizy nastrojów (ang. sentiment scores) wskazujących na stopień, w jakim odbiegają oni od zasad i regulaminów społeczności danego serwisu.
- U tych użytkowników Twittera nadmierna koncentracja na zagrożeniach widoczna w badanych komunikatach wskazuje na obecność lęku. Badacze zajmujący się tematyką radzenia sobie z lękiem ostrzegają przed reakcją wyparcia, sugerując, że kategoryczne eliminowanie treści ekstremistycznych może nie być najwłaściwszą polityką. Alternatywne rozwiązania (promowanie świadomości oraz treningu uważności – mindfulness) mogą okazać się bardziej skuteczne.
- Restrykcyjne kroki mające na celu ograniczenie ekstremizmu w sieci są postrzegane jako kolejny sygnał, że państwo i jego przedstawiciele (w tym media) nie radzą sobie w swoich działaniach. Skuteczniejsze w zapobieganiu „szukania kozła ofiarnego” może okazać się promowanie odpowiedzialności za swoje działania. Obecnie internetowe media społecznościowe stwarzają optymalne warunki do unikania odpowiedzialności (np. osoby publikujące treści mogą być anonimowe, posiadać wiele kont, a przy tym nie muszą podawać swoich danych osobowych).
- **Alternatywne wizje powinny być traktowane z powagą, choćby przez wzgląd na ich konsekwencje.** Treści uznawane za prawdziwe mogą mieć faktyczne następstwa bez względu na to, czy są zgodne z rzeczywistością, czy też nie. W walce z ekstremizmem internetowym bezpośrednie negowanie lub deprecjonowanie opinii określając je mianem „fake news” (fałszywych wiadomości) czy też teorii spiskowych może przynieść efekt odwrotny od zamierzonego. W dłuższej perspektywie najskuteczniejszy może być szczerzy dialog obejmujący krytyczną analizę głoszonych przez ekstremistów wizji.
- Należy rozważyć wykorzystanie narzędzi edukacyjnych. Użytkownicy mediów społecznościowych powinni poprzez szkolenia nabywać umiejętności i cechy niezbędne do zachowania postawy umiarkowanej, czyli takie jak świadomość, odwaga, odpowiedzialność i empatia.
- **Wskazane jest eksperymentowanie z różnorodnością i promowanie kontaktów online pomiędzy osobami o rozbieżnych punktach widzenia.** Wiele inicjatyw w świecie rzeczywistym pokazuje, że wymiana różnych poglądów może być bardzo konstruktywna, ale inicjatywy internetowe, które próbują zrobić to samo, pozostają daleko w tyle. W tym kontekście za dobrą praktykę można uznać platformę internetową programu Erasmus+, która skupia młodzież ze wszystkich stron regionu Morza Śródziemnego.

KRÓTKI OPIS DZIAŁALNOŚCI BADAWCZEJ DARE

Grupę docelową tego badania stanowili **mieszkańcy siedmiu krajów europejskich (Belgii, Francji, Niemiec, Grecji, Holandii, Norwegii i Wielkiej Brytanii)**. Zastosowano metodologię mieszaną, łączącą etnografię cyfrową, automatyczną analizę tekstów oraz techniki sieci społecznościowych. Konta na Twitterze dobierano do badań na podstawie następujących kryteriów: Antyimigracja, Ultranacjonalizm, Wyższość rasowa, Czystość rasowa, Przemoc, Mizoginia, Promowanie odrębnych ról płciowych, Teorie spiskowe, Rasizm, Autorytaryzm, Antydemokracja, Wiktyimizacja (np. niesprawiedliwe osadzenie w więzieniu), Militarizm, Antysystemowość, Mowa nienawiści, Salafizm, Fundamentalizm religijny (katolicki, prawosławny lub ekstremizm islamski), Odrzucenie poprawności politycznej, Antysemityzm, Męczeństwo, Dżihad. Badacze wykorzystali również szereg słów kluczowych w obrębie każdego z języków narodowych, aby potencjalnie ułatwić identyfikację radykalnych ideologii.

DEFINICJE DARE

Samoradykalizacja dotyczy sytuacji, w której osoba radykalizująca się sama inicjuje ten proces (czytając bądź/i oglądając zazwyczaj materiały w Internecie). Przeciwnieństwem samoradykalizacji jest zjawisko, podczas którego jednostka zostaje zwerbowana przez radykalną organizację lub radykalizuje się pod wpływem podmiotu zbiorowego, z którym się identyfikuje.

Ekstremizm prawicowy: Ideologia polityczna charakteryzująca się opozycją wobec demokracji, często głosząca biologiczny rasizm oraz antysemityzm.

Ekstremizm islamski: Brutalne przejawy islamizmu, takie jak dżihadizm.

INFORMACJE O PROJEKCIE

Nazwa projektu	DARE: Dialog o radykalizacji i równości
Koordynator	Profesor Hilary Pilkington, University of Manchester, Wielka Brytania
Konsorcjum	- University of Manchester (UNIMAN), Wielka Brytania - Anadolu University (AU), Turcja - Collegium Civitas (Civ), Polska - École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), Francja - Institute of Social Sciences Ivo Pilar (IPI), Chorwacja - Hochschule Düsseldorf – University of applied sciences (HSD), Niemcy - European Network Against Racism – ENAR [Europejska Sieć Przeciwko Rasizmowi], Belgia - German Institute on Radicalisation (GIRDS), Niemcy - Higher School of Economics, Sankt Petersburg (HSE), Rosja - Leiden University (UL), Holandia - Oslo Metropolitan University (OsloMet), Norwegia - Panteion University (PUA), Grecja - University of Sfax (US), Tunezja - Teesside University (TEES), Wielka Brytania - People for Change Foundation [Fundacja Ludzie na Rzecz Zmian] (PfC), Malta - University of Oslo (UiO), Norwegia - University of Birmingham (UNIBHAM), Wielka Brytania
Kraje	Belgia, Chorwacja, Niemcy, Grecja, Francja, Malta, Holandia, Norwegia, Polska, Rosja, Tunezja, Turcja, Wielka Brytania.
Finansowanie	Projekt otrzymał dofinansowanie z programu Unii Europejskiej „Horizon 2020” na badania i innowacje program w ramach umowy grantowej nr 725349.
Okres realizacji i budżet	4 lata. Rozpoczęcie 01/05/2017 – Zakończenie 30/04/2021. Budżet: 5 mln euro.
Wizja	DARE proponuje nowe podejście do badań nad radykalizacją jako alternatywę dla tradycyjnych badań nad terroryzmem, które koncentrują się przede wszystkim na aktach terrorystycznych i osobach zaangażowanych w działania terrorystyczne. Rozumiejąc radykalizację jako zjawisko <i>społeczne</i> , jak i poprzez badania oparte na dowodach empirycznych, DARE ma na celu poszerzenie wiedzy na temat procesów radykalizacji i nieradykalizacji; wykazanie, że nie jest ona częścią żadnej religii czy społeczności; oraz lepsze zrozumienie jej długoterminowych źródeł, przyczyn oraz dynamiki psychologicznej, emocjonalnej i społecznej.
Cele	1. Zrozumienie trendów w obszarze radykalizacji w kontekście historycznym, przestrzennym i politycznym, w tym ich wzajemnego oddziaływania i możliwości kumulowania się skutków. 2. Zidentyfikowanie nowych tendencji (trendów) w zakresie podatności na radykalizację, zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży i płci, oraz rozszerzenie zakresu badań o trajektorie nieradykalizacji. 3. Zbadanie interakcji struktury i sprawczości w radykalizacji na przecięciu czynników społecznych (makro), grupowych (mezo) i indywidualnych (mikro) w indywidualnych trajektoriach. 4. Pełniejsze zrozumienie roli nierówności i poczucia niesprawiedliwości w radykalizacji postaw. 5. Zrozumienie relatywnego znaczenia religii, ideologii i pozaideologicznych (afektywnych) wymiarów radykalizacji oraz ich wzajemnych powiązań. 6. Opracowanie nowych narzędzi oceny i interwencji w celu przeciwdziałania radykalizacji postaw oraz maksymalizacja ich wpływu poprzez aktywną współpracę z decydentami politycznymi i zainteresowanymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.
Strona internetowa	http://www.dare-h2020.org oraz http://www.dare-h2020.civitas.edu.pl
Dalsze informacje	Badania nad „czynnikami wpływającymi na samoradykalizację oraz cyfrowymi społecznościami” przeprowadzone zostały przez Nathalie Paton (EHESS), Anne Birgitta Nilsen (OsloMet), Mark Dechesne (Leiden University), Alexandros Sakellariou (Panteion University) and Grant Helm (Moonshot CVE).

Niniejsza publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko autora(ów); Komisja Europejska i Agencja Wykonawcza ds. Badań Naukowych nie ponoszą odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną